

ІСТОРІЯ ПОДІЛЛЯ

УДК 347.965:930.2(477.44-021)"1870/1920"

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2021-36-75-81>**Тетяна Каросєва**Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
доктор історичних наук, доцент (Україна)e-mail: urasim@i.uaORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5012-9513>ResearcherID: (<http://www.researcherid.com/rid/ABA-9476-2020>)

Адвокатура як корпоративний актор міського суспільства Російської імперії (на прикладі Вінниці кінця 1870-х – 1920 рр.)

Анотація. Мета роботи. З'ясувати чому адвокати як страта були єдиною професійною групою в Російській імперії, яка відігравала провідну роль у міському житті пореформеної країни. **Методологія.** Теоретичною основою статті є погляди Дж. Коулмена на соціальний капітал корпоративного актора. **Наукова новизна.** Для реалізації історико-просопографічних досліджень запропоновано використання понять «соціальний капітал» та «корпоративний актор». З'ясовано, чому адвокатуру можна вважати корпоративним актором міського суспільства. **Висновки.** У модерному суспільстві Російської імперії адвокатура була корпоративним актором міського життя, тому що це була єдина професійна страта, повністю виключена з державної системи, але така, що в силу професійних обов'язків її представники опинялися втягнутими в місцеве громадське життя, володіли широкими та активними соціальними контактами, завдяки яким легко реалізовували різноманітні соціальні обміни ресурсами. В умовах поліційно-бюрократичної Російської імперії адвокати стали деперсоналізованим громадським гарантом дотримання законності та справедливості, тому користувалися неабияким рівнем довіри. Їхні дії мали широкий суспільний розголос і могли впливати на формування соціальних норм. Публічний характер діяльності виробляв навички, необхідні для громадської діяльності в різних сферах міського життя. Адвокати могли впливати на функціонування громади не тільки як пересічні її представники, а й як представники корпоративного актора, на соціальний капітал якого люди покладали певні надії. Здатність соціального капіталу до накопичення на колишніх річпосполитівських теренах, де в очах місцевого суспільства адвокатська кар'єра здавна була однією з шанованих і гідних для шляхтича, надавала цій професійній страті додаткових важелів впливу.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, історична просопографія, корпоративний актор, соціальний капітал.

Постановка проблеми. Зі сторінок дореволюційної газетної хроніки, журнальної публіцистики та спогадів постає образ адвокатів як одних з найактивніших учасників суспільного життя Російської імперії. Складається враження, що вони виходили далеко за межі своєї професійної сфери – в політику, економіку, управління, освіту, культуру та мистецтво тощо. Доволі часто вони ставали центровими гравцями міського життя. Чи все залежало від особистості? Чому в умовах станового суспільства Російської імперії професійна страта опинилася на провідних ролях у міському житті? Як професія, що була досі невідомою для країни, швидко заробила такий авторитет? Чому серед професіоналів з вищою освітою саме адвокатська страта стала провідним актором міського життя, а не лікарська, інженерна чи вчительська?

Аналіз джерел та останніх досліджень. У сучасній Україні істориками розглядається переважно становлення адвокатури як інституції [Святоцька, 2010; Бойчук, 2011; Серяков, 2014; Меланчук, 2015]. Вивчаються адвокати, як постаті, які відігравали важливу роль в українському національному русі, тобто виконуються історико-біографічні студії, але немає історико-просопографічних досліджень. Теоретичним підґрунтям просопографічних розвідок у цьому напрямку можуть бути розробки соціологів, зокрема про соціальний капітал. Американський соціолог Дж. Коулмен (1926–1995), розробляючи власну концепцію соціального капіталу, запровадив поняття «корпоративний актор» [Coleman, 1988 : 99]. Ним могла стати організація (у нашому випадку – інституція), котра здатна акумулювати соціальний капітал завдяки обміну ресурсами як у середині організації, так й з іншими акторами. Для цього необхідні такі компоненти: соціальні контакти, соціальні обміни, базовий рівень довіри, вплив на формування соціальних норм [Coleman, 1990 : 300-324]. Учений наголошував на важливості для акумуляції соціального капіталу певного рівня довіри, що дозволяє уникати бар'єрів та обмежень, які вибудовуються формальними інститутами і структурами. Корпоративний актор має вищий соціальний капітал

.....
завдяки і тому, що дає кредит довіри за принципом «ти мені – я тобі», тобто збільшуючи його шляхом зростання кількості соціальних контактів і обмінів. Надання соціальної допомоги та відповідних послуг державою знижує якість соціальної взаємодії і нівелює деякі засади побудови таких стосунків в суспільстві, тому функціонування поза державою може сприяти соціальному капіталу корпоративного актора. Розвиваючи соціальний капітал, люди не завжди інвестують у себе, скоріше – у соціальну структуру, в якій функціонує цей капітал, що приносить користь тим людям, які є частиною цієї конкретної соціальної структури, у нашому випадку – міської громади. У парадигмі мислення Дж. Коулмена адвокатури як професійній групі випадає бути корпоративним актором.

Мета статті. З'ясувати чому адвокати як професійна страта були єдиною групою в Російській імперії, хто відігравав провідну роль у міському житті пореформеної країни. За приклад обрано Вінницю як повітовий центр, що вирізнявся високими темпами розвитку в Правобережній Україні. Нижня межа хронологічного дослідження – кінець 1870-х рр., коли у Вінниці з'явилися перші адвокати, верхня межа – 1920 р., коли радянська влада відмінила адвокатуру як фахову сферу діяльності, переклавши захист на представників громади, як трудову повинність.

Виклад основного матеріалу. Судова реформа, що запровадила адвокатуру, вважається найдемократичнішою серед ліберальних реформ 1860–1870-х рр. у Російській імперії. В очах освіченого суспільства, поява адвокатів як учасників змагального процесу в суді, що стояли на захисті закону та справедливості, протистояли державі в особі прокурора, була свідченням і уособленням глибинної демократизації життя в країні. Оскільки адвокати не перебували на державній службі, не могли отримувати чини, це виключило їх із системи імперської бюрократії та призвело на соціальному рівні до емансипації адвокатської корпорації і вплинуло на їхню самоідентифікацію як членів суспільства. У своїх очах і очах громадськості вони були незалежними гарантами дотримання права в будь-якій сфері чи спільноті. На користь суспільства вони діяли добровільно, поза державою. У міському середовищі могли зробити корисне для всієї громади загалом. Специфіка їхнього статусу в імперії полягала в дуже широкому колі обов'язків, виконання яких обумовлювало обізнаність із багатьма проявами (сімейними, фінансовими, економічними, суспільними) життя суспільства. Адвокати вели справи щодо широкого кола проблем, не пов'язаних із судом, мали широкі мережі соціальних контактів у різних колах і отримували різноманітну соціальну інформацію. Професія вимагала наполегливості, змагальності судового процесу привчала до боротьби за свої позиції, до амбіційності у справах, виробляла навички, необхідні для громадської діяльності. Характер професійної діяльності формував якості лідера та управлінця, прищеплював ліберальні погляди на облаштування суспільства і держави. Як індивіди, адвокати володіли ресурсами, правами та певною владою (тут делегованим правом протистояти владі), могли визначати розвиток подій.

Усе це надавало адвокатам особливого статусу в країні, яка до другої половини XIX ст. не мала досвіду адвокатської практики. Хоча Правобережна Україна була дещо в іншій ситуації, оскільки тут адвокати як учасники судового процесу зникли лише в 1840 р. з відміною Литовського статуту. Позитивне сприйняття адвокатів підсилювалося ще й тим, що в очах місцевого суспільства адвокатська кар'єра була однією з шанованих і гідних для шляхтича. Крім того, людина, яка зуміла здолати стільки інтелектуальних і організаційно-бюрократичних перепон на шляху до свідоцтва адвоката, уже викликала повагу. З кожним адвокатом, особливо присяжним повіреним, асоціювалися високий освітній ценз, розумові здібності, моральне обличчя, фінансова успішність. Вони як високо соціалізовані елементи були приреченими на провідні ролі в суспільстві не лише як особистості, а й як пересічні представники адвокатури – корпоративного актора.

Нормативно-правові акти Російської імперії визначали дві категорії адвокатів: присяжні та приватні (запроваджені у 1874 р.) повірені, а також їхніх помічників. Присяжні повірені мали дещо ширше коло прав і були більш незалежними, ніж приватні, водночас до них висувалося більше вимог щодо освітнього цензу, фахового досвіду, політичної благонадійності, віросповідання.

На теренах Російської імперії судова реформа запроваджувалась у дію з урахуванням соціально-політичної ситуації в конкретному регіоні. У Правобережній Україні цей процес розтягся майже на десять років. У 1871 р. створено суди мирової юстиції, що опікувалися дрібними кримінальними і цивільними справами. І лише у 1880 р. почав функціонувати Кам'янець-Подільський окружний суд. Хоча реформа передбачала існування двох судів у губернії, другий, Вінницький, був відкритий лише у 1909 р. Отже, професійний адвокатський захист, за реформою 1864 р., з'явився на Поділлі у 1870-х рр. Якщо на початку 1880-х рр. присяжних повірених в губернії було близько 10, то напередодні 1917 р. – майже 120, ще стільки ж працювали приватними повіреними [Юридический, 1917]. У Вінниці спочатку працювало лише 1–2 присяжних повірених, з розвитком міста і появою суду на 1917 р. місцева адвокатська корпорація стала найбільшою в губернії. Тут проживало 24 присяжних повірених, 13 їх помічників, а також 16 приватних повірених, а в губернському Кам'янці-Подільському було 18, 9 та 9 осіб відповідно [Юридический справочник, 1917 : 273].

Уже перші вінницькі адвокати на початку 1880-х рр. були активними учасниками міського життя. Серед них – Павло Тржцінський (1857? – до 1904), який з 1883 р. працював у місті. Крім фахової діяльності, він співпрацював з міською владою, будучи уповноваженим у міських справах і захищаючи інтереси городян у губернських кабінетах Кам'янця-Подільського. З 1888 р. обирався кілька каденцій міським гласним.

Приблизно у 1883–1885 рр. у місто переїхав присяжний повірений Чеслав Нейман (1852–1906). Він не брав участі в управлінні містом, але навколо нього вирувало світське та культурне життя вінничан. Проживши тут до 1894 р., він надрукував чимало праць історичного, етнографічного та фольклорного змісту в українських і польських часописах, співпрацював з Краківською академією наук. У квартирі Ч. Неймана по вул. Монастирській був свого роду інтелектуальний центр Вінниці. Тут збирався місцевий ліберальний люд, читали вголос, обговорювали літературні новинки, ставили аматорські вистави. Господар листувався з В. Антоновичем, І. Франком, О. Кольбергом, Е. Ожешко, М. Лисенком, С. Тобілевич [Шалак, 2009]. За деякими відомостями [Хоменко, 2004 : 117], з осені 1886 р. до середини 1887 р. в оселі жив М. Коцюбинський, який вчив сина адвоката. Нейман став першим критиком творів письменника.

Болеслав Лещинський (1848–1910), приватний повірений, працював у Вінниці з 1875 р. Швидко здобув авторитет у місті, і увійшов уже до першого складу міських гласних (1879), коли запроваджувалася реформа міського самоврядування. Неодноразово переобирався (з перервою у 1888–1894 рр.), відзначався невгамовною боротьбою на засіданнях і частими «особливими точками зору» на рішення міської думи, міського голови, міської управи та її службовців. З цих приводів ним розгорталися цілі кампанії в київських і одеських газетах [Провинциальная летопись, 1901]. Дійшло до того, що вже у київській пресі іронізували щодо його постійної опозиції до влади. Утім у 1902 р. ображені городяни забалотували його, оскільки очолювана ним оцінна комісія здійснила нову оцінку нерухомості в місті, внаслідок чого домовласники (вони ж виборці) почали сплачувати більше податків. До речі, відповідна стаття міського бюджету завдяки цьому зросла майже вдвічі.

Приватний повірений Хаїм Сандлер (1853–?) уже у 26-річному віці став міським гласним у першому складі міської думи, причому тривалий час (1880–1898) був одним з двох представників єврейської громади, які могли її представляти.

Іншими за стилем громадського життя були адвокати, які прийшли в професію на межі XIX–XX ст. Деякі зміни в суспільному житті обумовили активізацію їх інтересів до легальних способів вирішення соціальних і культурних проблем, зокрема національно-культурних.

Із Привіслянського краю перебрався до Вінниці наприкінці 1890-х рр. Франц Ціонглінський (1867–1922). Досить швидко зарекомендував себе як здібний фахівець, мав добру вдачу, і колеги запропонували йому представляти вінницьку фахову корпорацію в раді присяжних повірених Одеської судової палати. Чимало зусиль доклав він для дотримання професійної етики адвокатами Вінницького окружного суду. Втім його громадська діяльність була ще жвавіша та яскравіша. Він був головою Вінницького літературно-артистичного товариства, заснованого у 1908 р., членом Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості, Староміського товариства садівництва. Тривалий час очолював міський Польський клуб, заснований у 1907 р. Крім звичних для подібного закладу розваг (гра на більярді чи карти, читання та аматорські вистави, вечори танців), у клубі відбувалися заходи, що мали національний характер [Геровська, 1999 : 263]. У 1917 р., представляючи Польський демократичний комітет (Петроград), координував діяльність польських громадських організацій в Україні, був серед організаторів Польського демократичного союзу.

Ян Олтаржевський (187?–194?) працював присяжним повіреним у Вінниці також з кінця 1890-х рр. Довіру городян заслужив не тільки як фахівець, а й як громадський діяч: був міським гласним з 1912 р., повітовим земським гласним з 1911 р., очолював Вінницьке землевласницьке товариство взаємного кредиту, раду Вінницького товариства взаємного кредиту, входив до правління піклування про нужденних учнів реального училища. Невипадково у 1917 р., за часів Тимчасового уряду, саме його обрали новим міським головою. Мемуарист Я. Лазовський навіть називав його «видатною постаттю» в житті міста [Лазовський, 2013 : 360].

Любомир Длуголенцький (1875–1939) кар'єру у Вінниці починав як помічник присяжного повіреного у 1900-х рр. Очолював також філію Торгового банку у Вінниці. Активна громадська позиція спонукала його стати міським гласним (1911), повітовим земським гласним (1914). У березні 1917 р. став одним з ініціаторів створення міської Ради громадських організацій, згодом секретарем президії її виконкому, а пізніше міським комісаром від Тимчасового уряду. Зі встановленням радянської влади у січні 1918 р. увійшов до складу міського Головного польського комітету, який опікувався представниками крайової польської громади. Як очільник Нідерландського консульства у Вінниці (1918–1919) давав можливість подолянам виїхати за кордон, за що був заарештований радянською владою. По звільненні емігрував до Польщі.

Серед представників цього покоління адвокатів були також присяжний повірений Михайло Рейнгерц і приватний повірений Хаскель Рибаків, які працювали уповноваженими у міських справах, тобто представляли Вінницьку міську управу в численних походах у губернські та столичні кабінети. Крім того, М. Рейнгерц очолював правління Вінницького товариства взаємного кредиту.

Після революційних подій 1905–1907 рр. у професію прийшли люди, які прагнули вже істотного впливу на події в місті та країні. У 1911 р. вінницькі адвокати спробували масово зайти в міську думу. Пересічні вінничани вирішили довіритися Л. Длуголенцькому, Я. Олтаржевському, Ю. Радбілю, А. Станевичу, Ф. Цюнглінському, але нікого з них, крім перших двох, не затвердив губернатор. З 1906 р. із заявочним дозволом громадських організацій, адвокати стали активними учасниками творення громадського суспільства. Вони часто очолювали товариства або їхні правління, входили до складу правлінь, вступали до лав різних товариств, наприклад, членами Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості були Антон Гіжицький, А. Станевич, Я. Олтаржевський, Ф. Цюнглінський, Михайло Ренненкамф. Крім уже згаданих адвокатів, до тодішніх активістів можна віднести також Олександра Семашка, Людвіга Клінгера, Іллю Черкаського.

Антон Станевич (1882–1941) з 1909 р. працював у Вінниці, спочатку помічником, з 1913 р. – присяжним повіреним. Був членом Ради комітету помічників присяжних повірених при Одеській судовій палаті. Як дитячий друг В'ячеслава Липинського був його адвокатом, зокрема, представляв його інтереси на процесі проти польських газет, які звинуватили В. Липинського у співпраці з німецькою розвідкою. Був активним учасником українського та польського життя на Правобережній Україні. Учасник з'їзду «українців польської культури» (Київ, 1909). Член Польської соціалістичної партії (з 1909). Під час Першої світової війни навколо нього гуртувалося місцеве таємне товариство, яке прагнуло відновлення польської незалежності. Серед його активістів були також вінницькі адвокати Ян Зелінський, Євген Мілковський, Леон Реклевський [Kariev, 2018 : 9]. А. Станевич був учасником з'їздів польських громадських організацій України (1917). Балотувався до Українських Установчих зборів (1918). У грудні 1918 р. із колегами з польських демократичних кіл сформулював польську «позицію» щодо УНР та її відновлення. За доби Української революції – вінницький міський гласний. Був серед тих «отців» міста, яким упродовж цих років постійно делегували повноваження домовлятися з кожною новою владою про впорядкування міського життя. У 1918–1919 рр. чесно, а подекуди й відважно, виконував професійні обов'язки, неодноразово звертався з клопотаннями про звільнення заарештованих прибічників різних влад, захищав їх у судових політичних процесах, ініційованих їхніми опонентами.

У 1910-х рр. працювали у Вінниці присяжні повірені Микола Мілеант та Анатолій Фанстиль (? – після 1932). Перший був знаний також як творець вільної преси: ініціював друк вінницьких незалежних щоденних газет «Подольские куранты» (1911–1912), «Винницкий голос» (1912), «Подольское Слово» (1919), що подавали незалежне висвітлення місцевого життя. Був автором художніх творів. А. Фанстиль вступив до адвокатури у 1913 р., зокрема був уповноваженим у міських справах (1914) [ДАВіО. Ф.Д-230. Оп.1. Спр.1543], згодом обирався директором міського банку (1916).

З лібералізацією суспільного життя після Лютневої революції 1917 р. представники присяжної адвокатури спробували перебрати на себе відповідальність за підтримку стабільного життя в місті та регіоні. Вони спробували обратитися до органів міського та повітового самоврядування. Усього за результатами виборів осені 1917 р. серед 59 міських гласних було 6 присяжних повірених [Логінов, 2009 : 128]. Восени 1917 р. у виборах вінницьких повітових земських гласних балотувався Ганський Сергій (1877–?) за списком № 5 (УПСР+УСДРП), який першим серед вінницьких адвокатів заявив про свою проукраїнську позицію; М. Ренненкамф, І. Слуцький, А. Фанстиль – за списком № 6 (РСДРП(м)+Бунд); Ю. Радбіль (1888–1956) – за списком ОЕСРП [ДАВіО. Ф.Д-255. Оп.1. Спр.75. 82 арк.]. Останній з відміною обмежень представництва єврейської громади в міській думі обраний міським гласним від цієї партії, а також увійшов до складу УЦР. Вісім присяжних повірених польського походження із 24 вінницьких фахівців брали участь у з'їзді польського народу в Києві у червні 1917 р.

Коли у березні 1917 р. створено міську Раду громадських організацій, то до неї увійшли М. Ренненкамф як голова виконкому Ради, Л. Длуголенцький – секретар виконкому, І. Черкаський – член. Міську міліцію у березні–вересні 1917 р. очолював М. Мілеант [Логінов, 2009 : 115–133]. За доби Української революції міськими головами були Я. Олтаржевський (1917) та А. Фанстиль (1918–1919). Присяжний повірений Ізраїль Слуцький очолював міську думу з перервами з вересня 1917 р. до червня 1920 р. [ДАВіО. Ф.Д-262. Оп.1. Спр.22. Арк.156]. Саме він представляв єдиний міський легітимний виборний орган на перемовинах різних ворожих сторін. У цей складний період намагався провести місто крізь бурхливий час із найменшими втратами.

Поза громадською діяльністю вінницькі адвокати продовжували виконувати свої професійні обов'язки, зокрема в політичних процесах. У січні 1918 р. більшовики розігнали міську владу та

ініціювали революційний трибунал щодо її діяльності, звинувативши «точно сказати не може, у чому», як згадував один із звинувачених, але загалом у «не співчутті більшовикам» [Логінов, 2009 : 233]. Адвокати І. Слуцький, Ф. Ціонгліньський та інші нагадали, що законодавчі акти ані Російської імперії, ані УНР, ані радянської УНР не передбачали арешту за «не співчуття» або попереджувальних заходів у вигляді «заборони займатися політичною та громадською діяльністю», і виграли процес. А вже у 1919 р. І. Слуцький та А. Станевич захищали вінницького більшовика Михайла Максимовича, голову Подільського губревтрибуналу. З укріпленням радянської влади і запровадженням нової соціалістичної законності адвокатура значною мірою втратила свій соціальний капітал, оскільки відтоді керівну роль у суспільстві на себе перебрала партія та її функціонери, усіх можливих конкурентів позбавила можливості впливу на формування соціальних норм.

Висновки. У модерному суспільстві Російської імперії адвокатура стала корпоративним актором міського суспільства (за нашими відомостями, у Вінниці в критичних обставинах 1917–1920 рр. 16 з 24 присяжних повірених спробували тим чи іншим способом впливати на нормалізацію міського життя). У міських умовах, особливо провінційних, це була єдина професійна страта, повністю виключена з державної системи, але така, що в силу професійних обов'язків її представники опинялися втягнутими в місцеве громадське життя, володіли широкими та активними соціальними контактами, унаслідок яких легко реалізовували різноманітні соціальні обміни ресурсами. В умовах поліційно-бюрократичної Російської імперії адвокати стали деперсоналізованим громадським гарантом дотримання законності та справедливості. Їхні дії мали широкий суспільний розголос і могли впливати на формування соціальних норм. У міському житті вони могли впливати на функціонування громади як пересічні особистості, так як представники корпоративного актора, на соціальний капітал якого люди покладали певні надії.

Подяка. Щиро вдячна усім членам редколегії журналу за консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримав фінансової підтримки для дослідження.

Джерела та література:

- Coleman, J. S.** (1990). *The Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA : Belknap Press of Harvard UP, 993 p.
- Coleman, J. S.** (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94 (Supplement), 95–120. URL: <http://www.jstor.org/stable/2780243> Date accessed: 13.01.21.
- Kariev, V.** (1998). Rola polskich działaczy społeczno-politycznych w formowaniu Ukraińskiej Republiki Ludowej (1917–1921). *Młoda Humanistyka*, 11, No 1. URL: <http://www.humanistyka.com/index.php/MH/article/view/162>. Date accessed: 13.01.21.
- Бойчук, А. Ю.** (2011). *Інститут адвокатури на західноукраїнських землях другої половини XIX – початку XX століття (на матеріалах Галичини)* (автореф. дис. ... канд. юрид. наук). Київ, 20 с.
- Геровська, Х.** (1999). Громадське життя польського населення Поділля напередодні Першої світової війни за матеріалами царської жандармерії. *Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки* (с. 260–264). Хмельницький.
- ДАВіО** – Державний архів Вінницької області.
- Лазовський, Я.** (2013). Крихти спогадів про Вінницю. *Вінниця у спогадах* (Т. 1, с. 353–367). Вінниця.
- Логінов, О., Семенко, Л.** (2009). *Вінниця у 1917 р. Революція у провінційному місті*. Вінниця, 272 с.
- Меланчук, А. В.** (2015). *Адвокатура в Російській імперії за судовою реформою 1864 року та в сучасній Україні: порівняльний аналіз*. Хмельницький, 179 с.
- Провінциальная летопись** (1901, Вересень 1, Листопад 21). *Киевская газета*.
- Святоцька, В.** (2010). *Інститут адвокатури України: становлення та розвиток* (автореф. дис. ... канд. юрид. наук). Львів, 16 с.
- Серяков, О.** (2014). *Реформа адвокатури 1864 року в Російській імперії: історіографія* (автореф. дис. ... канд. іст. наук). Запоріжжя, 20 с.
- Хоменко, Б., Циганюк, В.** (2004). *Подільськими стежками Михайла Коцюбинського*. Вінниця, 142 с.
- Шалак, О.** (2009). Цеслав (Чеслав) Нейман – прихильник наукових засад Павла Чубинського та Оскара Кольберга. *Матеріали до української етнології*, 8(11), 36–43.
- Юридический справочник М. Острогорского на 1917 год** (1917). Петроград, 467 с.

Татьяна Кароева

Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского
доктор исторических наук, доцент (Украина)

**Адвокатура как корпоративный актор городского сообщества
Российской империи (на примере Винницы конца 1870-х – 1920 гг.)**

Аннотация. Цель работы. Выяснить почему адвокаты как страта были единственной профессиональной группой в Российской империи, способной играть ведущую роль в городской жизни пореформенной страны. **Методология.** Теоретическая основа статьи – взгляды Дж. Коулмена на социальный капитал корпоративного актора. **Научная новизна.** Для реализации историко-просопографических исследований предложено использовать понятия «социальный капитал» и «корпоративный актор». Выяснено, почему адвокатуру можно считать корпоративным актором городского общества. **Выводы.** В современном обществе Российской империи адвокатура была корпоративным актором городской жизни, потому что она была единственной профессиональной группой, полностью исключенной из государственной системы, но в силу профессиональных обязанностей ее представители оказывались втянутыми в местную общественную жизнь, обладали широкими и активными социальными контактами, благодаря которым легко реализовывались различные социальные обмены ресурсами. В условиях полицейско-бюрократической Российской империи адвокаты стали деперсонализированным общественным гарантом соблюдения законности и справедливости, поэтому пользовались большим уровнем доверия. Их действия имели широкий общественный резонанс и могли влиять на формирование социальных норм. Публичный характер деятельности формировал навыки, необходимые для общественной деятельности в различных сферах городской жизни. Адвокаты могли влиять на функционирование общества не только как рядовые его представители, но и как представители корпоративного актора, на социальный капитал которого люди возлагали определенные надежды. Способность социального капитала к накоплению на бывших землях Речи Посполитой, где в глазах местного общества адвокатская карьера издавна была одной из уважаемых и достойных для шляхтича, предоставляла этой профессиональной казни дополнительные рычаги влияния.

Ключевые слова: адвокат, адвокатура, историческая просопография, корпоративный актор, социальный капитал.

Tetiana R. Karoyeva

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Dr (History), Associate Professor (Ukraine)

**The Bar as a Corporative Actor of Urban Community in the Russian Empire (on the Example of
Vinnitsia in 1870th – 1920th)**

Abstract. The objective of the article is to elucidate why lawyers as a social stratum were the only professional group in the Russian empire that played a key role in urban life of the post-reform country. **Methodology.** The theoretical framework of the article are J. Coleman's views of a corporative actor's social capital. **Scientific novelty.** It was suggested to use notions of "social capital" and "corporative actor" for carrying out historical and prosopographical studies. It has been elucidated why the Bar could be considered as a corporative actor of urban community. **Conclusions.** The bar was a corporative actor of urban life in the modern society of the Russian empire as it was the only professional stratum that was completely excluded from the government system but the one whose representatives involved in local public life by virtue of their professional duties had broad and active social intercourses, which allowed them to easily implement various social exchanges of resources. Under conditions of police and bureaucratic regime of the Russian empire, lawyers enjoyed remarkable level of confidence as they became a depersonalized social guarantor of due course of law and justice. Their actions were of wide public response and could have influence over formation of social norms. Public nature of their occupation caused lawyers to acquire skills required for public activities in multifarious spheres of urban life. Lawyers could influence functioning of community not only as its ordinary members but also as representatives of the corporative actor whose social capital people laid their hopes on. Ability of social capital to accumulate in the territories of former Polish Commonwealth where legal career was long ago considered by local community as one of the esteemed and worthy for Polish gentleman provided this professional stratum with additional leverages.

Key words: lawyer, the Bar, historical prosopography, corporative actor, social capital.

References:

- Boichuk, A. Yu.** (2011). *Instytut advokatury na zachidnoukrajinskykh zemliakh druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolittia (na materialakh Halychyny)* [The institution of the Bar in the West Ukrainian lands in the second part of the 19th – early 20th century (according to materials pertained to Galicia province)] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv, 20 p. [In Ukrainian].
- Coleman, J. S.** (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94 (Supplement), 95–120. URL: <http://www.jstor.org/stable/2780243>. Date accessed: 13.01.21.
- Coleman, J. S.** (1990). *The Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA : Belknap Press of Harvard UP, 993 p.
- DAViO** – Derzhavnyi arkhiv Vinnytskoi oblasti [State Archive of Vinnytsia region]. [In Ukrainian].
- Herovska, Kh.** (1999). Hromadske zhyttia polskoho naselennia Podillia naperedodni Pershoi svitovoi viiny za materialamy tsarskoi zhandarmarii [Social life of Polish population in Podillia province on the eve of the First World War according to materials of the tsarist gendarmery]. *Poliaky na Khmelnychchyni: pohliad kriz viky – Poles in Khmelnytsky region: view through ages* (p. 260–264). Khmelnytsky. [In Ukrainian].
- Kariev, V.** (1998) Rola polskich działaczy społeczno-politycznych w formowaniu Ukraińskiej Republiki Ludowej (1917–1921) [The role played by Polish socio-political figures in formation of Ukrainian People's republic (1917–1921)]. *Młoda Humanistyka – Young Humanities*, 11, No 1. URL: <http://www.humanistyka.com/index.php/MH/article/view/162>. Date accessed: 13.01.21. [In Polish].
- Khomenko, B., Tsyhaniuk, V.** (2004). *Podilskymy stezhkami Mykhaila Kotsiubynskoho* [Podillia walks of Mykhailo Kotsiubynsky]. Vinnytsia, 142 p. [In Ukrainian].
- Lazovskyi, Ya.** (2013). Krykhty spohadiv pro Vinnytsiu [Remains of memories about the town of Vinnitsia]. *Vinnytsia u spohadakh – Vinnitsa in memoirs* (Vol. 1, p. 353–367). Vinnytsia [In Ukrainian].
- Lohinov, O., Semenko, L.** (2009). *Vinnytsia u 1917 r. Revoliutsiia u provintsiiinomu misti* [Vinnytsia in 1917. Revolution in a provincial town]. Vinnytsia, 272 p. [In Ukrainian].
- Melanchuk, A. V.** (2015). *Advokatura v Rosiiskii imperii za sudovoiu reformoiu 1864 roku ta v suchasni Ukraini: porivnialnyi analiz* [The Bar in the Russian empire after judicial reform of 1864 and in the modern Ukraine: comparative analysis]. Khmelnytsky, 179 p. [In Ukrainian].
- Provintsialnaya letopis** [Provincial chronicle] (1901, September 1, November 21). *Kievskaya gazeta – Kiev newspaper*. [In Russian].
- Shalak, O.** (2009) Tseslav (Cheslav) Neiman – prykhylnyk naukovykh zasad Pavla Chubynskoho ta Oskara Kolberha [Tseslav (Cheslav) Neyman – adherent of scientific principles of Pavlo Chubynsky and Oscar Colberg]. *Materialy do ukraïnskoi etnolohii – Materials to Ukrainian ethnology*, 8(11), 36–43. [In Ukrainian].
- Sieriakov, O. A.** (2014) *Reforma advokatury 1864 roku v Rosiiskii imperii: istoriografiia* [Reform of the Bar in 1864 in the Russian empire: historiography] (Extended abstract of Candidate's thesis). Zaporizhia, 20 p. [In Ukrainian].
- Sviatotska, V.** (2010). *Instytut advokatury Ukrainy: stanovlennia ta rozvytok* [The institution of the Bar of Ukraine: formation and development] (Extended abstract of Candidate's thesis). Lviv, 16 p. [In Ukrainian].
- Yuridicheskii spravochnik M. Ostrogorskogo na 1917 god** [Legal directory for 1917 by M. Ostrogorski] (1917). Petrograd, 467 p. [In Russian].

Статтю надіслано до редколегії 04.03.2021 р.
Статтю рекомендовано до друку 11.04.2021 р.